

**NIESPEŁNIONE NADZIEJE,
UTRACONE SZANSE.**

Bitwa Miechowska na tle Powstania Styczniowego 1863 r.

słowo wstępu

*Niespełnione nadzieje, utracone szanse.
Bitwa Miechowska na tle Powstania Styczniowego 1863 r.*

Wystawa plenerowa zatytułowana „Niespełnione nadzieje, utracone szanse. Bitwa Miechowska na tle Powstania Styczniowego 1863 r.” została opracowana z myślą o 160. rocznicy Powstania Styczniowego i Bitwy Miechowskiej i z chęcią dotarcia do jak najszerszych kręgów odbiorców. O wydarzeniach z czasów tego największego zrywu niepodległościowego Polaków wiele się mówi – w samym Miechowie każdego roku upamiętniane są wydarzenia bitwy stoczonej na ulicach miasta. Organizowane są konkursy edukacyjne dla dzieci i młodzieży, lecz nie zmienia to faktu, że wiedza ta nie jest powszechnie znana ogółowi mieszkańców naszej małej ojczyzny, co stanowi duże rezerwy edukacyjne.

Prezentowany katalog jest poszerzoną i ubogaconą o różne ciekawostki wersją wystawy plenerowej „Niespełnione nadzieje, utracone szanse. Bitwa Miechowska na tle Powstania Styczniowego 1863 r.” Każdy, nawet ten mniej zainteresowany historią i przeszłością naszej ojczyzny, może w wolnej chwili sięgnąć na półkę i wziąć do ręki tą niewielką publikację ubogaconą ciekawymi fotografiami, grafikami i obrazami związanymi z wydarzeniami Bitwy Miechowskiej oraz Powstania Styczniowego.

Fundacja Stawiamy na Rozwój

WSTĘP

160. rocznica Powstania Styczniowego i Bitwy Miechowskiej – jak każda okrągła rocznica jest dobrym momentem, by starsi mogli sobie przypomnieć a młodszy dowiedzieć się jak bardzo Polacy pragnęli wolności w czasach, gdy państwa polskiego nie było na mapie Europy i Świata. Powstanie Styczniowe 1863 – 1864 było najdłużej trwającym zrywem niepodległościowym w dziejach narodu polskiego. W trakcie tego powstania Polacy stoczyli przeszło 1200 bitew i potyczek z Rosjanami. Jedną z najbardziej krwawych, niefortunnych i nieprzemyślanych operacji powstańczych była bitwa stoczona przez powstańców z oddziałami rosyjskimi na ulicach Miechowa w dniu 17 lutego 1863 r.

Zadając pytania, stawiamy zarazem tezę: batalia miechowska, okupiona straszliwą daniną krwi powstańczej to utracona szansa na zbudowanie większego i mocniejszego oddziału, zdolnego do stawienia czoła zawodowemu wojsku rosyjskiemu. Była to również niespełniona nadzieja, gdyż zwycięstwo w bitwie miechowskiej mogło tylko przyspieszyć napływ, głównie z Galicji, młodzieży gotowej walczyć o wolną i suwerenną Polskę.

Jeżeli chcesz więcej dowiedzieć się na temat wydarzeń z okresu tego powstania, poznać sposób walki ówczesnych oddziałów powstańczych, poczuć klimat obozu ojcowskiego, przejść szlakiem powstańców z oddziału Apolinarego Kurowskiego z Ojcowa do Miechowa, dowiedzieć się jak dzielnie walczyli młodzi uczniowie i studenci z Krakowa i nie tylko, przelewając krew na miechowskich ulicach, to My dziś chcemy Cię zaprosić w podróż w czasie, gdy w Miechowie na rynku nie było Pomnika z Orłem tylko głęboka studnia, zaś na cmentarzu budowano dopiero kościółek świętej Barbary. Chcemy zachęcić Cię do samodzielnego poznawania przeszłości, jak również pragniemy zaprosić Cię do zadawania pytań przeszłości. Bo w końcu historia jest naprawdę fajna, a tylko prawda – w myśl słów Józefa Mackiewicza – jest ciekawa.

WOJNA KRYMSKA I JEJ SKUTKI DLA POLAKÓW

Wybuch Powstania Styczniowego 1863 r. ma swoje głębsze korzenie w wydarzeniach, jakie zachodziły w Imperium Rosyjskim od lat 50. XIX w. Rosja carska, była niechcianym domem dla wielu milionów Polaków. W Królestwie Polskim i na ziemiach wcielonych do Rosji żyło i mieszkało najwięcej Polaków ze wszystkich zaborów. Imperium carskie tamtego okresu uważało się za potęgę europejską i taką też prowadziło politykę. W 1853 r. doszło do wybuchu wojny pomiędzy Rosją a Turcją, która przeszła do historii pod nazwą wojny krymskiej. Początkowo miała ona charakter lokalny, lecz przerodziła się w pierwszy od czasów napoleońskich konflikt zbrojny mocarstw europejskich. Po początkowych sukcesach Rosjan w walce na Morzu Czarnym, do wojny przyłączyły się militarne potęgi europejskie: Francja i Wielka Brytania, które wsparły Turcję, gdyż były przeciwne wzmocnieniu Imperium rosyjskiego. Tak ukształtowana koalicja państw antyrosyjskich, doprowadziła do jej ostatecznej klęski w wojnie krymskiej.

Franz Roubaud, *Oblężenie Sewastopola*, domena publiczna

Bardzo osłabiona zmaganiem wojennymi Rosja czuła się również upokorzona podpisaniem traktatu pokojowego w Paryżu w 1856 r.

Eduard Dubufe, *Kongres w Paryżu*, domena publiczna

Rządzący od 1855 roku car **Aleksander II**, który objął władzę po śmierci swego ojca Mikołaja I, zdawał sobie sprawę z konieczności przeprowadzenia reform, niezbędnych do modernizacji i naprawy rozległego państwa, którego słabość i zacofanie w pełni uwidoczniła zakończona klęską wojna.

Yegor Botkin, *Portret Aleksandra II*, domena publiczna

Porażka Rosji w wojnie krymskiej uświadomiła światłym przedstawicielom narodu polskiego, że nadszedł odpowiedni czas na zmiany na lepsze. Mieszkańcy Królestwa Polskiego i Polacy zamieszkujący dalsze części Imperium Rosyjskiego pragnęli złagodzenia dotychczasowej, surowej antypolskiej polityki, która trwała od zakończenia powstania listopadowego w 1831 r. W roku zakończenia wojny krymskiej zmarł długoletni namiestnik Królestwa Polskiego Iwan Paskiewicz – symbol opresji wobec narodu polskiego. Jego miejsce zajął bardziej ugodowy **książe Michał Górczakow**.

Friedrich Randel, Portret Iwana Paskiewicza, domena publiczna

W Rosji po klęsce w wojnie krymskiej rozpoczął się okres reform, zwany odwilżą posewastopolską. Ta sytuacja przyczyniła się też do złagodzenia polityki względem Królestwa Polskiego.

Reformy w Rosji pobudziły aktywność środowisk niepodległościowych na ziemiach polskich.

Wiosną 1856 r. do Warszawy przybył car Aleksander II, który nie dawał Polakom złudzeń na głębsze zmiany. Pomimo surowości jaką okazał przedstawicielom narodu polskiego przywódca carskiej Rosji, zniesienie stanu wojennego obowiązującego od zakończenia powstania listopadowego było przejawem złagodzenia kursu wobec Polaków. Wprowadzono amnestię obejmującą emigrantów oraz zestanych na Sybir. Wstrzymano pobór Polaków do wojska carskiego, zelżała cenzura a także ożywiły się znacznie kontakty z zagranicą.

W rok po wizycie cara w Królestwie Polskim – w 1857 r. utworzono w Warszawie **Akademię Medyko-Chirurgiczną**. Zezwolono na założenie **Towarzystwa Rolniczego**, które stało się ważną organizacją obejmującą najbardziej wpływową warstwę społeczeństwa polskiego. Do niego w 1859 r. zwróciły się władze rosyjskie o przygotowanie projektu reformy rolnej.

Pałac Staszica przed 1939 r., w latach 1857-1862 siedziba Akademii Medyko-Chirurgicznej, domena publiczna

MANIFESTACJE PATRIOTYCZNE

Manifestacje urządzone w Warszawie zapoczątkowała młodzież, dążąca do wyzwolenia się spod panowania rosyjskiego. Uczelnie stały się miejscem, gdzie żywo dyskutowano o przyszłości, pisano odezwy i ulotki.

Śmierć wdowy po bohaterze powstania listopadowego - **generałowej Sowińskiej** - w czerwcu 1860 r. była pretekstem do tłumnego pogrzebu, na którym zgromadzonym wręczano patriotyczne ulotki oraz obrazki religijne. Mieszkańcy stolicy potrafili wówczas zjednoczyć się przeciwko zniechwalonemu zaborcy i bez względu na konsekwencje tłumnie uczestniczyli w pochodach mających wydźwięk patriotyczny

i religijny. Rewolucyjne nastroje polskiego społeczeństwa tłumili żandarmi i kozacy rozpędzając kolejne manifestacje, jak tą zorganizowaną 25 lutego 1861 r. na Starym Mieście na pamiątkę 30-lecia bitwy grochowskiej. Dwa dni

później, podczas kolejnej demonstracji, od salwy rosyjskiej poległo 5 jej uczestników. Na Powązki odprowadzał ich stutysięczny kondukt pogrzebowy, ciała złożono do wspólnego grobu w ciszy, bez śpiewów i przemówień. Ich mogiła stała się miejscem pamięci.

Polacy ostentacyjnie modlili się na zabronionych nabożeństwach za Ojczyznę, a nawet zmienili słowa hymnu napisanego na cześć cara, by miał wydźwięk patriotyczny i propolski. Napisana w 1816 r. „Pieśń narodowa

za pomyślność króla” („Boże coś Polskę”) była oficjalnym hymnem Królestwa Polskiego i wychwalała cara Aleksandra I, będącego jednocześnie królem Polski. Społeczeństwo polskie nie zawahało się dokonać w nim zmian, w 30. rocznicę wybuchu powstania listopadowego, po raz pierwszy publicznie zaśpiewano wersję, w której wzywano: **„Ojczyznę, wolność racz nam zwrócić Panie”**.

W okresie zaborów, **żałoba narodowa była formą protestu przeciwko działaniom rosyjskim** - krwawemu tłumieniu manifestacji patriotycznych. Wprowadzony przez Rosjan zakaz wkładania czarnych strojów zadziałał zupełnie odwrotnie. W Warszawie, a potem na terenie całego Królestwa, kobiety powszechnie założyły czarne suknie, demonstracyjnie odchodząc od kolorowych dodatków.

Rekonstrukcja stroju żałobnego na wystawie w Muzeum Ziemi Miechowskiej

Władze zakazały wówczas noszenia czerni pod karą grzywny i więzienia. 16 października 1863 r. w Kurierze Warszawskim ukazał się ukaz warszawskiego oberpolicmajstra, generała Lewszyna:

Pozwala się nosić ubranie żałobne tylko tym kobietom, które noszą takowe po śmierci ojca, matki lub męża, lecz z tym zastrzeżeniem, aby takie kobiety do 29 października (10 listopada) rłoku! blieżą- cego! wyjednały na to bilety od oberpolicmajstra i nosiły takowe przy sobie.

W odpowiedzi kobiety zmieniły kolor sukien na szary, a później na brązowy. Wszystkie te demonstracyjne działania kobiet polskich ukazywały ich sprzeciw dla władzy oraz poparcie dla rodzącego się ruchu niepodległościowego.

Echa polskiej żałoby narodowej dotarły do całej Europy, w geście solidarności wiele kobiet w krajach zachodnich również nosiło czarne suknie, a sprawa polska była w centrum zainteresowań opinii publicznej.

Leokadia z Russockich Dąbska w sukni żałobnej, ze zbiorów Marii Osuchowskiej - Marcelletti

BIŻUTERIA PATRIOTYCZNA

Poza ubieraniem wyłącznie czarnych strojów, z ubiorów zniknęły także kosztowności, które przekazywano na rzecz Rady Narodowej. Wówczas pojawiła się skromna biżuteria, nazywana często czarna. Biżuteria patriotyczna przepętlona była symboliką: **pojawił się zakazany orzeł w koronie, korona cierniowa jako odzwierciedlenie cierpiącej Polski, krzyże noszone na żelaznych łańcuchach przypominały o niedoli zesańców.** Wszystkie te ozdoby wykonywane były z tanich materiałów: czarno barwionego srebra i metalu, hebanu, ebonitu, czarnego dębu, czasem pojawiała się kolorowa emalia.

Wartością tej biżuterii nie był drogocenny materiał, ale przesłanie, które ze sobą niósła.

Mężczyźni przypinali broszki z orłem w koronie i napisem „Boże, coś Polskę”, zakładali klamry do pasa ozdobione orłem i kotwicą, krzyżyki na łańcuszkach nosili pod koszulą. Kobiety nosiły proste krzyżyki i kolczyki, zdobione czarną emalią, pamiątkowymi napisami lub patriotycznymi symbolami. Zakładały także srebrne obrączki z podobnymi elementami oraz drewniane korale lakierowa-

ne na czarno, które zawiązywały na szyi w supęt symbolizujący pętlę na szubienicy.

Broszka z sercem, kotwicą i krzyżem (symbole Wiary, Nadziei i Miłości), pamiątka po rodzinie Lepiarczyków, II poł. XIX w., ze zbiorów Włodzimierza Barczyńskiego

Żelazny krzyż na łańcuchu, z napisem: 25/27Lut/PAMIĄTKA/8KWIEŃ1861, na stronie odwrotnej gałązka laurowa w koronie cierniowej i napis: WARSZAWA, 1861r., ze zbiorów Muzeum Ziemi Miechowskiej

Drewniany krzyż oprawiony w mosiądz, ze srebrną palmą męczeńską obwiedzioną koroną cierniową i pięcioma krzyżykami (symbole ran Chrystusa), II poł. XIX w.; ze zbiorów Włodzimierza Barczyńskiego

Łańcuszek, srebrny wisiorek z sercem, kotwicą i krzyżem (symbole Wiary, Nadziei i Miłości), II poł. XIX w., ze zbiorów Włodzimierza Barczyńskiego

Broszka, mosiądz, emalia, należała do Marii Bogdańskiej z Niewiarowskich, II poł. XIX w., ze zbiorów Marii Osuchowskiej - Marcelletti

Wiosną 1861 r. nastroje rewolucyjne dotarły na ziemię miechowską za sprawą wystanników tajnych organizacji działających w stolicy oraz młodzieży uczącej się w Warszawie, która przyjechała na przerwę świąteczną. W działania patriotyczne w naszym mieście włączyli się szanowani obywatele, jak **naczelnik powiatu Wincenty Piątkowski, który rozpoczął akcję składania życzeń wielkanocnych mieszkańcom Miechowa.** Przybrała ona formę procesji chodzącej od domu do domu, a jej uczestnicy demonstracyjnie założyli kotyliony w barwach narodowych. Do działań włączyli się duchowni, jak np. **wikary miechowski ksiądz Stanisław Skulski, który odprawił patriotyczne msze,** nabożeństwa żałobne za poległych w Warszawie oraz głosił płomienne antyrządowe kazania.

Grafika, Teofil Piątkowski, Miechów w roku 1862, ze zbiorów Muzeum Ziemi Miechowskiej

Rycina, Napoleon Orda, Miechów-Gubernia Kielecka, ok. 1843, fotopolska.eu

Ryś z natury Napoleón Orda

MIECHÓW
(Polska)
Gubernia Kielecka.

Lit. w Lit. M. Fajansa w Warszawie

fotopolska.eu
Polska na fotografiach

Celebrował w ten sposób również rocznice ważnych wydarzeń historycznych: śmierci naczelnika Kościuszki czy zawarcia unii lubelskiej.

Także kobiety włączyły się czynnie w działania patriotyczne. Najbardziej znane są poczynania **Tekli Zalewskiej**, która przybyła do Miechowa z Warszawy - zagrożona tam aresztowaniem za pracę w konspiracji uciekła do siostry Marii Jurkowskiej. Tekla zorganizowała pielgrzymki do Jędrzejowa i Zielonic, **zachęcała do usypywania kopców i ustawiania na nich krzyży.** Podczas swoich przemówień do mieszkańców zakładała na siebie gruby tańcuch symbolizujący zniewoloną Polskę.

BIALI I CZERWONI - DWA OBOZY POLITYCZNE

Już z końcem lat 50. XIX w., Polacy z Królestwa Polskiego i nie tylko coraz aktywniej zaczęli włączać się w życie polityczne. Początkowo zaczęły powstawać tajne organizacje polskich studentów, jak np. Związek Trojnicki na uniwersytecie kijowskim. W Warszawie takim miejscem sprzyjającym rozwojowi konspiracji była Akademia Medyko-Chirurgiczna i Szkoła Sztuk Pięknych. W tym środowisku pojawiły się po raz pierwszy nazwy: czerwoni (radykałowie) i biali (umiarkowani), które w dwa lata później przylgnęły do przeciwników i zwolenników powstania.

Czerwoni byli organizacją polityczną, która ostatecznie ukształtowała się pod koniec 1861 r. Jako bardzo radykalni, **uważali, że niepodległość można uzyskać tylko na drodze walki zbrojnej, za bardzo ważny postulat uważali uwłaszczenie chłopów**. W październiku 1861 r. Czerwoni utworzyli Komitet Miejski, który w połowie 1862 r. przekształcił się w Komitet Centralny Narodowy, uznający się za

Jarosław Dąbrowski, polona.pl

rząd narodowy. Czerwoni mogli liczyć na poparcie młodzieży inteligentnej, rzemieślników oraz robotników. Do głównych działaczy tego ugrupowania zalicza się **Jarosława Dąbrowskiego, Zygmunta Padlewskiego** oraz **Bronisława Szwarce**.

Biali, podobnie jak czerwoni byli organizacją polityczną, która powstała w 1861 r. Głosili hasła pracy organicznej i **nie byli zwolennikami powstania zbrojnego**, a przynajmniej nie od razu chcieli wojny z Rosją. Sprzeciwiali się również zbyt ugodowej

Leopold Kronenberg, 1861 r., domena publiczna

polityce prowadzonej przez Aleksandra Wielopolskiego. Biali skupiający ziemian, burżuazję oraz wielu byłych członków rozwiązanego Towarzystwa Rolniczego i głoszący przeprowadzenie reformy uwłaszczeniowej oraz zakładanie szkółek wiejskich utworzyli tajną organizację o nazwie Dyrekcja Wiejska.

MARGRABIA ALEKSANDER WIELOPOLSKI

Jednym z ważniejszych i bardziej wpływowych polityków doby przedpowstaniowej był margrabia **Aleksander Wielopolski, właściciel m. in. Chrobrza i Książa Wielkiego**, naczelnik Rządu Cywilnego, wiceprezes Rady Stanu Królestwa Kongresowego. Był on zwolennikiem ugody z caratem. W 1861 r. stanął na czele Komisji Rządowej Wyznań i Oświaty. Jego stanowisko w sprawie dążeń niepodległościowych Polaków skłóciło go z patriotami.

Krytykował i był przeciwny agresywnej polityce Rosjan, gdyż

twierdził, że zaognia ona sytuację. Po wprowadzeniu stanu wojennego w Królestwie Polskim 14 października 1861r. „podał się do dymisji i wyjechał do Petersburga, lecz wrócił w czerwcu roku następnego i stanął na czele rządu cywilnego. Ogłosił wtedy ukazy carskie o: zamianie pańszczyzny na czynsz, równouprawnieniu Żydów, reformie szkolnictwa (utworzenie Szkoły Głównej, zwiększenie liczby szkół średnich).

Karol Bayer, Aleksander Wielopolski, domena publiczna

OGŁOSZENIE BRANKI DO WOJSKA CARSKIEGO

Artur Grottger, Branka (cykl Polonia), domena publiczna

Po utworzeniu Komitetu Miejskiego organizacja Czerwonych zaczęła się rozrastać, a powstanie Komitetu Centralnego Narodowego przyspieszyło

tylko ten proces. Działania te próbował torpedować Aleksander Wielopolski. By opanować sytuację rewolucyjną w Królestwie,

6 października ogłoszono pobór do wojska carskiego, co **w praktyce oznaczało 25 lat służby w wojsku zaborcy**. Zazwyczaj w czasie poboru losowano co szóstą osobę spośród wytypowanej przez władze grupy **młodzieży w wieku 20-30 lat**. Tym razem miały obowiązywać wyjątkowe zasady - wyłączono właścicieli ziemskich, włościan i czeladź dworską. Rekruci zamiast drogi losowania, mieli być powołani poprzez „imienne wykazywanie”. Zaplanowana w ten sposób **branka wymierzona była w członków organizacji narodowej i podejrzanych o przynależność od niej**. Nie padła tylko data poboru.

NOC STYCZNIOWA - WYBUCH POWSTANIA

O brance, wiedzano i mówiono w obozie Czerwonych – nie znano jednak terminu jej wprowadzenia. Rząd Cywilny przewidywał zorganizowanie poboru w Warszawie nocą z 14 na 15 stycznia, a na prowincji 10 dni później. To zmusiło Komitet Centralny Narodowy do podjęcia decyzji o wybuchu powstania w chwili, gdy przygotowania były nieukończone, nie posiadano większych zapasów broni a sama organizacja została znacznie osłabiona. Wyznaczony wcześniej termin wybuchu powstania w **nocy z 22 na 23 stycznia 1863 roku** zdecydowano się utrzymać. **Powstańcy rzucili wyzwanie stutysięcznej armii stacjonującej w ponad 180 miejscowościach.** Plan zdobycia broni zakładał ataki na małe garnizony rosyjskie. Biali, rozpowszechniając informacje o przetożeniu terminu powstania skutecznie sparaliżowali część wystąpień zbrojnych.

Jagermayer Gustav, Powstanie styczniowe, polona.pl

Powstanie Styczniowe, polona.pl

W przygotowaniach szczególne znaczenie zyskał Płock, który po wyzwoleniu miał pełnić rolę siedziby Rządu Narodowego. Tam udała się młodzież, która od nocy branki ukrywała się w lasach - zgrupowana w oddziale „Dzieci Warszawskie”, jednakże plan zajęcia miasta nie powiódł się. Nie udało się też zdobyć Szydłowca, Suchedniowa i Bodzentyna, co zmusiło naczelnika wojennego województwa sandomierskiego **Mariana Langiewicza** do odwrotu na Wąchock, gdzie wyznaczono punkt zborny dla sił powstańczych z podległego mu terenu.

Wystąpienia nocy styczniowej nie przyniosły spodziewanych sukcesów, gdyż nie powiódł się plan zaskoczenia przeciwnika. Nie udało się zdobyć większej ilości broni, nie nastąpił zryw powszechny. Od chwili wybuchu powstanie pozbawione było również dowództwa centralnego.

Około 25 stycznia 1863r. w podkrakowskim **Ojcowie**, w dolinie rzeki Prądnik przystąpiono do tworzenia obozu powstańczego. Jego organizatorem został **pułkownik Apolinary Kurowski**, któremu powierzono również funkcję naczelnika cywilnego i wojskowego województwa krakowskiego.

Apolinary Kurowski, polona.pl

Ojców leży w miejscu, które było dogodne dla powstańców - blisko granicy z Galicją, około 6 godzin marszu od Krakowa, z którego można było potajemnie przewozić do obozu broń, amunicję czy leki. Wybrano Ojców również ze względu na to, że w jego bliskiej odległości nie było wówczas miejscowości, w których stacjonowały większe siły rosyjskie. Dawało to organizującym się ochotnikom szansę w miarę spokojnego przygotowania się do walki.

Widoki Ojcowa. Dolina Prądnika, polona.pl

Do obozu trafiali wyłącznie ochotnicy, przekonani o potrzebie walki z zaborcą rosyjskim i przepętleni nadzieją, że ich działania i wysiłek nie pójdą na marne. Wywodzili się głównie spośród studentów krakowskich szkół, docierali też z odległych miast takich jak Lwów, Rzeszów czy Tarnów. Byli wśród nich rzemieślnicy, urzędnicy, właściciele ziemscy. Ciekawostką jest, że dołączali do tworzącego się oddziału także cudzoziemcy: Włosi, Węgrzy i Francuzi, postępujący zgodnie z ideą „za wolność naszą i waszą”.

W obozie przeważającą częścią ochotników byli ludzie młodzi, nieobeznani z bronią i nie posiadający umiejętności walki z dobrze wyposażonymi wojskami rosyjskimi. Najmłodszy powstaniec miał zaledwie 13 lat.

Romuald Wilusz, polona.pl

ODDZIAŁY UFORMOWANE W OBOZIE OJCOWSKIM

Największą część wojska powstańczego stanowiła **piechota** i na niej spoczywał główny ciężar walki. Miała ona możliwość maskowania i ukrywania na otwartej przestrzeni oraz przemieszczania się w trudnym leśnym terenie. Piechotę dzielono na **strzelców wyposażonych w karabiny i strzelby starszego typu** oraz **kosynierów uzbrojonych w kosy przekuwane na sztorc**. Czasami w miejscu mocowania ostrza do drzewca instalowano haki do ściągania jeźdźców z koni. Zabezpieczano również drzewce - owijano je drutem lub okuwano blaszkami w celu uniemożliwienia przecięcia drzewca szablą.

Rekonstrukcja stroju strzelca na wystawie w Muzeum Ziemi Miechowskiej

Rekonstrukcja stroju kosyniera na wystawie w Muzeum Ziemi Miechowskiej

Jazda nie osiągnęła dużej liczebności, powstańcy nie posiadali dostatecznej ilości koni ćwiczonych do walki, brakowało siodła oraz wyszkolonych jeźdźców. Użyteczność jazdy podczas przemieszczania się terenami zalesionymi także była o wiele mniejsza niż piechoty.

Tasak austriacki, ze zbiorów Muzeum Ziemi Miechowskiej

Stąd wiele niepowodzeń i nieudanych szarż powstańczych podczas bitew z wyszkolonymi żołnierzami rosyjskimi. Kawalerzyści uzbrojeni byli w broń zarówno białą, jak i palną. Z braku szabel korzystali z ciężkich saperskich tasaków austriackich, zdobywanych w Galicji i przemycanych do Królestwa.

Rekonstrukcja stroju Żuawa Śmierci na wystawie w Muzeum Ziemi Miechowskiej

Ksawery Francki, walczyli.miechow.pl

W Ojcowie sformowany został doborowy oddział **Żuawów Śmierci dowodzony przez Francuza Francois'a Rochebrune'a**. Byli oni znacznie lepiej od pozostałych formacji uzbrojeni i wyćwiczeni. Tym, co szczególnie wyróżniało żuawów była przysięga mówiąca, że nigdy i w żadnych okolicznościach nie ustąpią z pola walki. Mieli zatem dwa wyjścia: **zginąć albo zwyciężyć**.

Forma do odlewania kul karabinowych ze zbiorów Muzeum Ziemi Miechowskiej

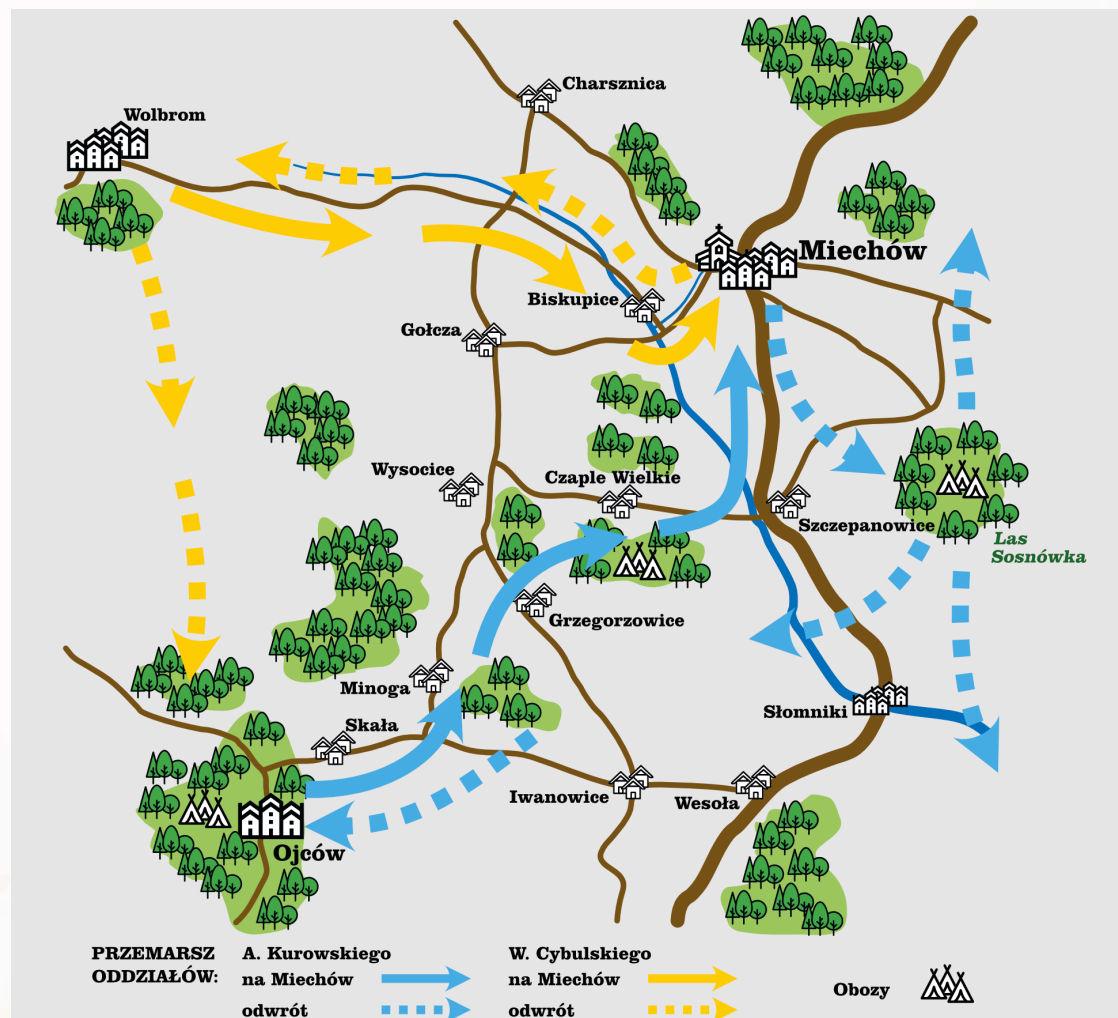

Wszystkie oddziały tworzone w Ojcowie były niedostatecznie umundurowane i uzbrojone, broń palna była często przestarzała i brakowało do niej amunicji.

MARSZ POWSTAŃCÓW DO MIECHOWA

W ciągu pierwszych kilku dni lutego 1863 r., **Apolinary Kurowski** wraz ze swoimi oddziałami opanował i oczyścił z wojsk rosyjskich tzw. trójkąt graniczny. Działania te dostrzegły władze rosyjskie, które przygotowały plan likwidacji ojcowskiego obozu. Informacja ta dotarła do Kurowskiego, który po kilku naradach w gronie najbliższych oficerów podjął decyzję o potężeniu się z oddziałem **Mariana Langiewicza**, operującym w Górach Świę-

tokrzyskich. Po kilkunastu dniach zlikwidowano obóz i **16 lutego 1863 r., w godzinach wczesnopołudniowych oddział powstańczy opuścił Ojców**. O celu wędrówki powstańcy dowiedzieli się dopiero w miejscowości Skąta, odległej o kilka kilometrów od Ojcowa. To w trakcie postoju w Skale dowódca oddziału podjął decyzję, iż kwaterujący w Wolbromiu mniejszy oddział powstańczy pod wodzą **Wojciecha Cybulskiego**, weźmie udział **w ataku na Miechów**.

Oddział Kurowskiego kierował się ze Skąty na Minogę, zaś w okolicach wsi Grzegorzowice przekroczył Dłubnię i przemaszerował do **Czapel Wielkich**. Tam powstańcy zatrzymali się na odpoczynek, zaś sztab dowódczy z Kurowskim został przyjęty we dworze Wacława Popielchościakiewicza. To tam właśnie **przeprowadzono ostateczną naradę i na prędce ustalono plan ataku na Miechów**.

Opracowanie własne
na podstawie materiałów
Włodzimierza Barczyńskiego

BITWA MIECHOWSKA

W trakcie pobytu powstańców w Czaplach, **rosyjska załoga stacjonująca w Miechowie została poinformowana o tym fakcie, co dało czas Rosjanom na przygotowanie się do starcia**. Spośród przebywających w mieście oddziałów kompania pułku smoleńskiego **zajęła cmentarz i tereny wokół niego**, służba pomocnicza 7 batalionu **utworzyła barykady** przy wylocie ul. Wolbromskiej w kierunku zachodnim, **a część zabarykadowała się w klasztorze**. Druga rota pułku smoleńskiego i spieszni objeszczycy **oczekiwali na nadejście oddziałów powstańczych w rynku**. Dodatkowo wyborowi **strzelcy zajęli dogodne pozycje**, w niektórych domach w rynku i na bocznych ulicach miasta.

Walery Eljasz-Radzikowski, *Bitwa pod Miechowem*, domena publiczna

Przygotowany pośpiesznie i chaotycznie plan ataku na miasto przewidywał uderzenie z trzech stron od:

1. południa szosą krakowską miały nacierać główne siły powstańcze,
2. wschodu od drogi skalbmierskiej, zaplanowano uderzenie pomocnicze,
3. zachodu od strony ulicy wolbromskiej.

Południową grupę uderzeniową tworzyły oddziały strzelców pod wodzą Wincentego Wanerta, kossynierów i większa część oddziału Żuawów Śmierci pod wodzą Francoisa Rochebruna. Od wschodu miała nacierać jazda pod dowództwem rotmistrza Antoniego Lipczyńskiego oraz mniejszy oddział Żuawów i część strzelców kapitana Niewiadomskiego. Odwód i rezerwę stanowił oddział Józefa Grekowicza, który połączył się z Kurowskim w Czaplach Wielkich. Od zachodu atak na miasto miał przeprowadzić oddział Cybulskiego.

Francois Rochebrune,
domena publiczna

Bitwa zaczęła się 17 lutego 1863 r. wczesnym rankiem – około godziny 6 – atakiem plutonu jazdy porucznika Ludwika Mięty-Mikołajewicza, który ruszył w pościg za patrolującymi gościnnie obywatelami w kierunku miasta. Padły pierwsze strzały z cmentarza i sąsiednich wzgórz, czyniąc wiele szkód w oddziale nacierającej kawalerii, który musiał się szybko wycofać i przegrupować. Wówczas rozwinięte w tyralierę dwa plutony Żuawów ruszyły do boju. Spędziły z pierwszego wzniesienia strzelców, następnie ruszyły żwawo w ataku na cmentarz, gdzie niestety padło ponad 30 powstańców, w większości byli to dzielni Żuawi. Tam zginął hrabia Emanuel Moszyński oraz Jan Tomkowicz – studenci i uczniowie Rochebruna. Ranny został późniejszy skazaniec na zesłanie syberyjskie, student prawa UJ Edmund Klemensiewicz.

Po krótkiej, acz krwawej walce na bagnety udało się zdobyć cmentarz i będący w budowie kościółek św. Barbary, po czym ruszono uliczkami w kierunku rynku.

*Emanuel Moszyński,
domena publiczna*

*Edmund Klemensiewicz,
domena publiczna*

*Jan Ludwik Sobecki,
Napad na Miechów,
fotopolska.eu*

BITWA MIECHOWSKA

W trakcie walk na cmentarzu, od wschodu wyprowadzony został **atak kawalerii Lipczyńskiego**, który zupełnie **nie powiódł się** i większa jego część wycofała się z boju. Nieco **lepiej radził sobie oddział piechoty i strzelcy Niewiadomskiego**, którzy po dotarciu do rynku uderzyli na rezerwy rosyjskie powodując zamęt i wycofanie się przeciwnika do budynku poklasztornego oraz zabudowań w rynku. Po przebiciu się przez uliczki prowadzące do rynku, mocno już przeredzone **odziały Żuawów Rochebruna oraz strzelcy Wanerta**, a także wprowadzone przez **Apoliniego Kurowskiego rezerwy dotarły do głównego placu miasta, gdzie dostały się**

w krzyżowy ogień. Nikt nie panował nad sytuacją, płk Kurowski, który nominalnie dowodził oddziałem stał na wzgórzu cmentarnym i nie miał pojęcia co działo się w centralnej części miasta. Sytuację próbował ratować Francois Rochebrun, który jednakże wobec tego, że był Francuzem nie był rozumiany przez powstańców. W konsekwencji wielu z nich w akcie desperacji rzuciło się na barykady, inni próbując ocalić życie, indywidualnie podejmowali decyzje o wycofaniu się z placu boju. Odwrót zamienił się w bezładną ucieczkę. **Oddział Cybulskiego**, który miał nacierać od zachodu, wobec pobłądzenia **dotarł za późno i praktycznie nie wziął udziału**

w bitwie. Liczył on ok. 400 pieszych i szwadron jazdy, co w znaczący sposób mogło zmienić przebieg bitwy.

Apolinary Kurowski źle zaplanował atak na Miechów, lecz większym jego błędem jest brak zdecydowanej inicjatywy w celu ocalenia resztek oddziału ojcowskiego.

Atak powstańców na Miechów, rycina Jędrzej Brydak, źródło: polona.pl

Plan miasta Miechów w 1863r.

Bitwa o Miechów stoczona została niedługo po wybuchu zrywu niepodległościowego - ukazała słabość dowództwa, niedostateczne przygotowanie bojowe i wyposażenie oddziałów a jednocześnie hart ducha i wolę walki powstańców.

Bój o Miechów zakończył się dotkliwą porażką wobec przewagi ogniowej i taktycznej Rosjan, spotęgowanej brakiem umiejętności dowódczych Apolinarego Kurowskiego. Z ojcowskiego oddziału na Miechów wyruszyło blisko 2000 powstańców. **Straty polskie** po krwawej bitwie były znaczne, gdyż wyniosły ponad **200 poległych, ok. 200 rannych**, w tym wielu ciężko. **Wycofujący się bezładnie oddział został rozproszony**, część cofnęła się w kierunku Wolbromia. Około 600 ludzi skierowało się do Sosnowki wyznaczonej wcześniej jako miejsce zbiórki - tej części rozbitych sił powstańczych nie udało się zatrzymać i następnego dnia dostali polecenie, by podjęli próbę przedarcia się do obozu Langiewicza w czasie jego marszu ze Staszowa do Małogoszczy. Wielu powstańców, nie znając terenu i będąc w ciągłym zagrożeniu ze strony Rosjan nie dotarło do wyznaczonego wcześniej punktu. Kilkuset udało się w stronę granicy z Galicją, przekraczając ją w okolicach Kocmyrzowa.

Oddział, w którym dowództwo pokładało tak wielkie nadzieje, został rozbity a największe straty odniosły formacje, w których walczyła młodzież krakowska oraz sformowani z pieczołowitością Żuawi Śmierci. Klęska osłabiła morale pozostałych oraz odebrała im wiarę w sukces powstania już w początkowym jego stadium. Dotkliwa porażka ochotników Kurowskiego w bitwie miechowskiej oraz skutki tego starcia, jakimi była **rzeź mieszkańców miasta oraz spalenie Miechowa**, wstrząsnęły opinią publiczną Królestwa

Rycina, Bitwa pod Miechowem, polona.pl

Polskiego i Galicji. Kraków, z którego głównie podchodzili polegali w Miechowie powstańcy okrył się żałobą, a klepsydry były powszechnym widokiem na ulicach miasta.

Polegli w Miechowie spoczęli w zbiorowej mogile na cmentarzu miechowskim, na której po odzyskaniu niepodległości Miechowianie ufundowali pomnik. Echa tego tragicznego w skutkach starcia oraz zagłady miasta dotarły do Francji a także do papieża Piusa IX, który wyasygnował znaczną sumę pieniędzy na odbudowę spalonego miasta i ustanowił odpust na 17 lutego.

Bitwa o Miechów obnażyła braki w przygotowaniu oddziałów powstańczych, nieudolność dowodzenia, niedostatki wyposażenia w broń i amunicję. Jednocześnie ukazała wielki patriotyzm i miłość do Ojczyzny powstańców, wśród których przeważała młodzież, chcąca za wszelką cenę wywalczyć wolną Polskę. Wstąpili do ojcowskiego oddziału dobrowolnie, nie przymuszani przez nikogo, przekonani o konieczności walki z zaborcą oraz będąc świadomi ryzyka, jakie niesie to ze sobą: kalectwa, więzienia, zesłania lub śmierci. Formacja powstańcza tworzona z ogromnym wysiłkiem, z którą wiązano wielkie nadzieje przestała istnieć w ciągu dwóch godzin. Tym samym utracono szansę i nadzieję na rozbudowę oddziału, który mógł zmienić losy powstania w województwie krakowskim.

*Mogila poległych w bitwie miechowskiej, 1914-1923,
domena publiczna*

Przygotowana z okazji 160. Rocznicy Powstania Styczniowego i Bitwy Miechowskiej wystawa plenerowa, rysuje się jako bardzo ciekawy projekt o wymiarze edukacyjnym i popularyzatorskim. Nie jest to pierwsza wystawa w Miechowie, opowiadająca o wydarzeniach powstania lat 1863-1864. W 2018 r. Muzeum Ziemi Miechowskiej przygotowało stałą ekspozycję *Przez krew idziemy ku wolności. Bitwa miechowska 1863*. Wystawa ta w ciekawy i atrakcyjny sposób przybliżyła wydarzenia związane z najdłuższym trwającym powstaniem Polaków walczących o wolną Polskę. Mówi o nadziei jaka rodziła się wśród uciemżonych przez zaborców Polaków na przelocie lat 50. i 60. XIX w., o manifestacjach patriotycznych, przemianach i nastrojach jakie zachodziły w społeczeństwie polskim. Opowiada o wybuchu powstania i tworzącym się oddziale powstańczym w dolinie Prądnika w Ojcowie, oraz o jego tragicznej wyprawie na Miechów. Opowieść nie kończy się jednak na klęsce miechowskiej. Można się również wiele dowiedzieć jak ważna była pamięć i tradycja odwołująca się do czynów powstańców styczniowych, w okresie po odzyskaniu niepodległości w 1918 r.

Zapraszamy miłośników historii i nie tylko do odwiedzenia Muzeum Ziemi Miechowskiej, gdzie na wystawie powstańczej można zobaczyć unikatową kolekcję biżuterii patriotycznej, rekonstrukcję strojów powstańczych, jak również czarny strój żałobny z okresu manifestacji patriotycznych. Każdy zainteresowany będzie mógł zobaczyć jak wyglądał przebieg bitwy miechowskiej ukazany na plastycznej makiecie miasta. Wymowne obrazy autorstwa Marka Hołdy – które są częścią ekspozycji – mocno oddziałują na wyobraźnię, ukazując ogrom zniszczeń dokonanych przez pożar miasta wywołany przez szalejących żołnierzy rosyjskich. To wszystko można zobaczyć w Muzeum Ziemi Miechowskiej na wystawie stałej poświęconej Bitwie Miechowskiej i Powstaniu Styczniowemu.

Bibliografia

1. Barczyński W., *Bitwa miechowska 17 lutego 1863 roku*, Miechów 2013.
2. Barczyński W., *Powstanie styczniowe nad Nidzicą, Szreniawą i Dłubnią (1863-1864) – bitwa o Miechów, dyktatura generała Mariana Langiewicza i wyprawy powstańcze z Krakowa*, [w:] *Młody Miechowianin. Ziemia Miechowska w walce o wolność*, red. Stanisław Piwowarski, s. 9-44.
3. Bruchnalska M., *Ciche bohaterki. Udział kobiet w powstaniu styczniowym*, Miejsce Piastowe 1934
4. Kartasiński Kamil, *Żuawi Śmierci*, Gdańsk 2022.
5. Krzywobłocka B., *O czarnej sukience i powstańczej dwururce*, Warszawa 1959.
6. *By hołd bohaterom nieść... Obchody 160. Rocznicy powstania styczniowego w Dolinie Prądnika*, pod redakcją J. Partyki, Ojców 2023.
7. Kieniewicz S., *Powstanie Styczniowe*, Warszawa 2022.
8. Kozłowski Eligiusz, *Od Węgrowa do Opatowa*, Kraków 1965.
9. Pęckowski Z., *Miechów – studia z dziejów miasta i Ziemi Miechowskiej do roku 1914*, Kraków 1967.
10. Zgórniak M., *Wielka historia Polski. Tom 7. Polska w czasach walk o niepodległość (1815 – 1864)*, Kraków 2000.
11. Tokarz W., *Kraków w początkach powstania styczniowego i wyprawa na Miechów*. T. 2, Kraków 1914.
12. Florek M., *Z Miechowa na Syberię. Losy powstańców styczniowych – uczestników bitwy miechowskiej zesłanych w głąb Imperium Rosyjskiego*. *Wybrane przypadki*, [w:] *Miechoviana* 2021, s.7-20.
13. *Ojczyźnie naszej, Polsce, bądźmy wierni. Bitwa miechowska 17 lutego 1863 roku w relacjach uczestników powstania styczniowego i świadków zniszczenia miasta.*, wybór i redakcja Maria Stusznik, Miechów 2018.
14. Zieliński S., *Bitwy i potyczki 1863-1864 – Rapperswil* 1913.
15. www.walczyli.miechow.pl

Redakcja:
Marcin Florek
Sylwia Dziuba

Opracowanie graficzne, skład i druk:

STUDIO REKLAMY

Wydawca:

© Copyright by: Fundacja Stawiamy na Rozwój

Miechów 2023 r.

niepodległa

Dofinansowano ze środków Biura „Niepodległa” w ramach Programu Dotacyjnego „Powstanie Styczniowe 1863-1864”
Projekt realizowany przy wsparciu finansowym Gminy Miechów